

7. Шумський П.В. Представництво прокурора в суді / П.В. Шумський // Право України. – 1998. – № 2. – С. 24-27.
8. Басков В.И. Курс прокурорського надзора: учебник для вузов / В.И. Басков. – М.: Зерцало, 1998. – 375 с.

УДК 351.746: 343.132 – 053.56

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛІСТІВ ВИБУХОТЕХНІЧНОЇ СЛУЖБИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СЛІДЧИХ ДІЙ ЗА ФАКТАМИ ВЧИНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІМИ ЗЛОЧИНІВ, КВАЛІФІКОВАНИХ У ВІДПОВІДНОСТІ ДО СТ.259 КК УКРАЇНИ

Риб'янець С.А., здобувач

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Стаття присвячена особливостям залучення спеціалістів-вибухотехніків до проведення слідчих дій. Акцентується увага на значенні їх участі у проведенні оглядів місць щодо яких виловлено загрозу безпеці. Наголошується на важливості попереднього дослідження виявленого вибухового пристрою. До проведення допитів неповнолітніх злочинців та обшуків за місцем їх мешкання рекомендується залучати тих спеціалістів вибухо-технічної служби, які приймали участь в огляді виявленого на місці події макету вибухового пристрою.

Ключові слова: спеціаліст, спеціальні знання, вибухо-технік, слідчі дії.

Ribjanets S.A. ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СПЕЦИАЛИСТОВ ВЗРЫВОТЕХНИЧЕСКОЙ СЛУЖБЫ ПРИ ПРОВЕДЕНИИ СЛЕДСТВЕННЫХ ДЕЙСТВИЙ ПО ФАКТАМ СОВЕРШЕНИЯ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИМИ ПРЕСТУПЛЕНИЙ, КВАЛИФИЦИРОВАННЫХ В СООТВЕТСТВИИ СО СТ. 259 УК УКРАИНЫ / Днепропетровский государственный университет внутренних дел, Украина

Статья посвящена особенностям привлечения специалистов-взрывотехников к проведению следственных действий. Акцентируется внимание на значении их участия в проведении осмотров места в отношении которых высказано угрозу безопасности. Указывается на важности предварительного исследования выявленного взрывного устройства. К проведению допросов несовершеннолетних преступников и обысков по месту их жительства рекомендуется привлекать тех специалистов взрыво-технической службы, которые принимали участие в осмотре выявленного на месте происшествия макета взрывного устройства.

Ключевые слова: специалист, специальные знания, взрыво-техник, следственные действия

Ribjanets S.A. FEATURES APPLICATION SPECIALISTS OF EXPLOSIVE TECHNICAL SERVICES DURING INVESTIGATION OF ACTIONS ON THE FACT OF MINORS CRIMES, QUALIFIED IN ACCORDANCE WITH ART.259 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE / Dnepropetrovsk is a state university of internal affairs, Ukraine

The article is devoted to features attracting specialists bomb technicians to conduct the investigation. Focuses on the importance of their participation in the examination of the site in respect of which suggested danger. As experts in the investigation may involve specialists in any field of knowledge. However, with the crimes committed by minors is determined by one of the main explosives.

States that the experts involved to inspection and clearance of explosive devices must be government representatives. However, the practice has developed so that investigators prefer to attract professionals explosive technical service of the Ministry of Interior.

In support of the importance of knowledge in this category are the survey results for law enforcement officials. Ascertained the lack of special knowledge points to the importance of the preliminary study revealed an explosive device. By interrogation of juvenile offenders and searches at their homes should attract those professionals explosion technical service who participated in the examination of the scene revealed the layout of the explosive device. Of the involvement of the same professionals driven by the need to identify more information about the crime. Objective of attracting specialists to the interrogation of a juvenile offender is to get professional help with statements about the competence being questioned in the circumstances of the crime with the layout of the explosive device. In turn, the involvement of experts that category for the searches will gather more information about the involvement of a minor to socially dangerous acts. The conclusions of the article is mandatory involvement of staff members as explosive and technical services for the inspection of the site in respect of which transferred risk, questioning a juvenile offender, as well as a search for his place of residence on the fact of false reports of threats to the life of citizens, destruction or damage property objects.

Key words: expert, expertise, explosive techniques, investigations.

Покращення діяльності правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю визначається застосуванням досягнень науково-технічного прогресу, впровадженням науково-технічних засобів та методів. Слідчий не завжди в змозі самостійно та ефективно використовувати при проведенні слідчих дій увесь комплекс сучасних техніко-криміналістичних засобів. Тому за відсутності спеціальних знань у слідчого він може звернутися за допомогою до відповідних спеціалістів.

Питанням залучення спеціалістів та використанню їх спеціальних знань під час проведення слідчих дій приділяли свою увагу значна кількість вчених-криміналістів: В.П. Бахіна, В.Д. Берназа, А.Ф. Волобуєва, В.В. Бірюкова, В.К. Весельського, С.С. Галахова, А.В. Іщенко, В.С. Кузьмічова, М.А. Михайлова, І.В. Пирого, М.В. Салтевського, В.В. Тіщенко, К.О. Чаплинського, В.Ю. Шпітька та багатьох інших. У той же час вчиненню завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищенню чи пошкодженню об'єктів власності приділяли свою увагу такі вчені, як: Р.Г. Золотарьов, М.А. Михайлов, В.М. Плетенець, В.М. Лога, А.М. Столбов, Д.В. Тишин. Однак особливості використання спеціальних знань спеціалістів-вибухотехніків при проведенні слідчих дій за фактами вчинення неповнолітніми злочинів, кваліфікованих у відповідності до ст.259 КК України, з боку науковців залишились поза увагою. Це і визначає актуальність даної статті.

Метою даної статті є формування рекомендацій з залучення спеціалістів вибухо-технічної служби до проведення слідчих дій при розслідуванні завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, вчинених неповнолітніми. Зазначене обумовлено необхідністю одержання усієї сукупності інформації, необхідної для швидкого, повного та всебічного розслідування справи.

Співробітники вибухо-технічної служби, як спеціалісти можуть залучатись до проведення значної кількості слідчих дій. Однак, на нашу думку, до слідчого огляду об'єкту по відношенню до якого передане повідомлення про загрозу, дана категорія спеціалістів має залучатись в обов'язковому порядку. Для підвищення рівня цієї слідчої дії, широко використовуються спеціальні знання певних осіб. Їх використання за злочинами, кваліфікованими у відповідності до ст.259 КК України набуває особливої актуальності. Спеціальні знання – це професійні знання, якими володіють відповідні спеціалісти, але не у повній мірі – особи, котрі проводять дізнання, слідчі, судді [10, 110].

Характер дій спеціаліста на місці події або злочину залежить від різновиду злочину, а також сукупності інших умов та факторів. Ці особи, викликані слідчим, зобов'язані брати участь у провадженні огляду та, використовуючи свої спеціальні пізнання та навички, сприяти слідчому у виявленні, закріпленні (фіксації) та вилученні доказів, звертати його увагу на обставини, пов'язані з виявленням, закріпленням та вилучення доказів, давати пояснення з приводу здійснюваних ним дій [5, 350].

Основне призначення спеціаліста при провадженні слідчих дій полягає у наданні слідчому консультацій та рекомендацій науково-технічного характеру: як краще підготувати слідчу дію, які застосувати прийоми, методи та засоби для виявлення, збору та фіксації доказів [1, 37].

Спеціаліст приймає участь у виявленні, фіксації та вилученні доказів. Він допомагає слідчому виготовити зліпок, зафіксувати та вилучити сліди, правильно описати речові докази, може приймати участь у перевірці та оцінці доказів. Така необхідність виникає в разі недостатніх знань слідчим прийомів та засобів виконання роботи, що потребує спеціальних знань на навичок. Так, за даними судово-слідчої практики, до проведення огляду об'єктів загрози у якості спеціалістів залучались співробітники вибухотехнічної служби МВС у 75% випадків. Наведені відомості визначають, на нашу думку, недостатнє використання слідчими допомоги спеціалістів даного профілю. Наші висновки підтверджуються й результатами анкетування, згідно з яким співробітники слідчих підрозділів у 22% випадків, а оперативних у 18%, визначили недостатнє використання спеціальних знань у ході проведення слідчих дій.

При наданні криміналістичної допомоги, яка полягає у виявленні, фіксації та вилученні об'єктів, що мають значення для справи, та технічної (використання пошукових приладів, сприяння огляду у важкодоступних місцях із залученням спеціального обладнання тощо) спеціаліст обов'язково пояснює слідчому та іншим учасникам, у тому числі понятим, які дії він виконує, що за пристрої застосовує, наслідки та результати використання спеціальних знань,

вмін та навичок [6, 30]. У кожному конкретному випадку за будь-якою кримінальною справою у залежності від слідчої ситуації тактичні та методичні варіанти огляду будуть цілком та повністю залежати від особливостей розслідуваної справи [11, 38]. Окрім того, необхідно зазначити, що огляд за фактом вчинення даного злочину доцільно проводити ексцентричним способом. Наявність або відсутність вибухового пристрою можуть визначати подальші дії правоохоронців. За результатами проведеного В.М. Плетенцем дослідження з'ясовано, що макети вибухових пристроїв використовувалися злочинцями у 12,5 % випадків вивчених кримінальних справ [8, 435]. Предметом консультацій та спільних обговорень при огляді знешкодженого вибухового пристрою можуть бути конкретні заходи безпеки при поводженні з вибухонебезпечними деталями та частинами ВП, загальний порядок та послідовність огляду об'єктів, порядок виконання понятими засвідчувальних функцій, спосіб та необхідні засоби транспортування деталей та частин ВП після закінчення огляду [7, 71]. Варто наголосити на тому, що до проведення цієї діяльності мають залучатися тільки спеціалісти державних органів – МВС, СБУ, МНС, Міноборони. Однак, практика що склалась, визначає пріоритетне залучення слідчими органів внутрішніх справ спеціалістів цього ж відомства. Досліджуючи виявлений предмет необхідно встановити професійні навички особи, що виготовила даний предмет та знання у галузі вибухової справи, радіоелектроніки, металообробки [2, 178]. Наявні дані дозволяють обґрунтовано висувати версії та організувати розслідування. Першою версією, що має бути відпрацьована, це причетність до злочину особи яка повідомляє про виявлення відповідного пристрою. Поясненням є те, що зазвичай, саме ці особи вчинюють злочини розглядуваної категорії та таким чином намагаються відвернути від себе увагу правоохоронців, тобто бути поза підозрою. У цьому випадку виявлення макету вибухового пристрою особливу увагу приділяють огляду його зовнішнього вигляду та частин, з яких він складається, габаритів, різноманітних маркувальних даних, окраски, а також засобами переноски та маскування. Знешкоджений предмет ретельно оглядають, намагаючись знайти на його поверхні наступні сліди: видимих та слабо видимих слідів рук; волосся людини; слідів знарядь, інструментів; текстильних волокон; частки ґрунту та рослин. Однак, до знешкодження виявленого пристрою всі дії з дослідження обстановки місця події, пошуку, фіксації та вилученню слідів мають здійснюватися з урахуванням вимог безпеки. Відповідно, знешкодження виявленого пристрою може бути пов'язане з проведенням поза експертні експрес-дослідження речових джерел інформації. Проведене попереднє дослідження за злочинами розглядуваної категорії, забезпечить вірну кваліфікацію дій злочинця, основні напрямки проведення розслідування, особливо, на початковому етапі.

Особливу увагу необхідно звернути на взаємне розташування виявлених на місці огляду слідів, їх кількість. Це дозволяє отримати інформацію про час, який знаходився у даному місці злочинець, та інші дані. Оглядова стадія проведення огляду, можна сказати здійснюється, переважно, спеціалістами вибухо-технічних служб. Попередні дослідження слідів на місці огляду, пояснення свідків, очевидців дозволяють організувати оперативні дії, спрямовані на встановлення та затримання неповнолітнього злочинця.

Не менш важливою слідчою дією, що забезпечує процес розслідування доказовою інформацією є обшук. Серед проанкетованих співробітників слідчих підрозділів третина з них визначила обшук як джерело, з якого найчастіше отримуються відомості для організації розслідування. Обшук – це обґрунтована доказами, що є у справі, слідча дія, суть якої полягає у примусовому обслідуванні приміщень, ділянок місцевості, інших об'єктів та окремих громадян, з метою виявлення та вилучення знарядь злочину, речей та цінностей, здобутих злочинним шляхом, а також предметів і документів, які мають значення для встановлення істини у справі [4, 310]. За справами, кваліфікованими у відповідності до ст.259 КК України може виникати потреба у проведенні обшуку за місцем мешкання неповнолітнього. Ефективність проведення обшуків підвищується, якщо зібрана попередня інформація про обшукувану особу (її особистості, образі життя, навичках, вподобаннях та ін.). У залежності від способу передачі повідомлення з відповідним змістом, будуть здійснюватися й пошуки відповідних відображень дій злочинця. Якщо у ході огляду об'єкта загрози вилучався макет вибухового пристрою, під час обшуку варто спрямовувати зусилля на відшукування предметів, котрі використовувалися при його виготовленні. Цими предметами можуть бути клейка стрічка, фрагменти упаковки, клей, гвинти, креслення, замальовки, цвяхи, дроти, пасатижі та ін. Однак, до проведення пошукових заходів слідчому необхідно володіти інформацією про те, з чого, та яким чином виготовлений

макет вибухового пристрою. Саме ці відомості мають визначати, які об'єкти мають відшукуватися під час проведення слідчої дії. Якщо у ході обшуку буде виявлений предмет, схожий на вибуховий пристрій, проведення обшуку доцільно в цьому випадку зупинити та видалити з будівлі усіх осіб на безпечну відстань. При цьому жодних дій з даним предметом не здійснювати до їх дослідження відповідними спеціалістами-вибухо-техніками. Обшук може бути продовжено лише в тому випадку, коли буде усунуто загрозу. Відповідно слідчому на підготовчому етапі обшуку необхідно прийняти рішення щодо запрошення спеціалістів даної категорії. Вважаємо за доцільне запрошувати тих співробітників вибухо-технічної служби, котрі приймали участь у проведенні перевірки на об'єкті загрози у ході якої виявлявся макет вибухового пристрою. Це сприятиме кращому орієнтуванню даних спеціалістів під час обшуку. Оскільки, володіючи інформацією про спосіб виготовлення, складові частини, необхідний інструментарій, відшукати ці предмети буде значно простіше. Це неодмінно сприятиме підвищенню рівня та швидкості проведення слідчої дії. Загально відомо, що під час передачі від однієї особи до іншої втрачається певна частина інформації. Це також обумовлює залучення відповідних спеціалістів. Вивченням судово-слідчої практики встановлено, що серед загальної кількості кримінальних справ, обшук за місцем мешкання підозрюваного проводився лише у 2% випадків, що визначає недостатнє його використання слідчими при розслідуванні злочинів розглядуваної категорії. Тому для підвищення результативності даної слідчої дії вважаємо за доцільне запрошувати в якості спеціалістів тих співробітників вибухо-технічної служби, які брали участь в огляді виявленого макету вибухового пристрою.

Не меншого значення набуває й проведення такої слідчої дії з неповнолітнім, як допит. Не торкаючись загальних питань організації та тактики допиту, вважаємо за необхідне визначити значення залучення співробітників вибухо-технічної служби до його проведення. Вчені-криміналісти сходяться в поглядах на те, що допит особи, що вчинила злочин, має здійснюватися в найкоротший строк. Зловмисник, у цьому разі, практично не в змозі протиставити слідчому свою лінію захисту [9, 193]. Це вказує на необхідність слідчому спрямовувати зусилля на проведення допиту неповнолітнього у найкоротший, з моменту вчинення злочину строк. Це не дозволить злочинцю виробити власну позицію. Вироблена лінія поведінки може в цей час злочинцем може бути змінена, або відкинута. Свідчення неповнолітнього, допитаного одразу після затримання, без попереднього обмірковування ним обставин, що стали причиною його затримання та підставами підозри, суттєво відрізняються від тих, котрі він дає під час допиту, через певний час [3, 408]. При цьому, висвітлюючи подію доцільно акцентувати увагу на особливостях вчиненого злочину з застосуванням макету вибухового пристрою.

У цьому разі слідчому необхідно з'ясувати наступне: 1) коли, у зв'язку із чим, за яких обставин та що передувало виникненню наміру передати завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності; 2) які підготовчі дії виконувались до передачі повідомлення; 3) де, коли, за яких обставин було передано повідомлення з відповідним змістом; 4) дослівний зміст повідомлення; 5) у зв'язку із чим було обрано саме такий спосіб, обстановку передачі повідомлення; 6) які мотиви, мета повідомлення; 7) чи усвідомлював неправдивий характер повідомлення, керував власними діями, передбачав настання суспільно-небезпечних наслідків та бажав їх настання; 8) чи не знаходився на момент вчинення злочину в стані сп'яніння; 9) чи не було співучасників злочину, осіб, котрим відомо про дії злочинця; 10) які дії вчинювались для приховання суспільно-небезпечних дій; 11) чи не вчинювались ним подібні дії раніше.

У той же час серед питань, які висвітлюватимуть вчинення злочину із застосуванням макету вибухового пристрою, що ставляться перед допитуваним неповнолітнім будуть наступними: – джерела отримання відомостей про формування відповідного пристрою; – процес його створення та матеріали, що використовувались, де брались та куди дівались після закінчення. Зазначено лише приблизний перелік основних запитань. Однак їх кількість та відповідно послідовність можуть, на розсуд слідчого, змінюватися. У той же час призначення спеціаліста вибухотехніка полягатиме у акцентуванні уваги слідчого на важливих моментах та подробицях створення неповнолітнім макету вибухового пристрою.

Консультативна функція з даним спеціалістом може здійснюватися ще на етапі підготовки до проведення допиту. Головним завданням спеціаліста буде сприяння слідчому в з'ясуванні,

наскільки неповнолітній злочинець компетентний в обставинах вчиненого із застосуванням макету вибухового пристрою злочину. Відомості, одержані слідчим із застосуванням спеціальних знань зазначеної категорії осіб неодмінно сприятимуть підвищенню якості слідчої дії та одержанню всієї сукупності інформації, необхідної для встановлення картини злочину.

Отже, підсумовуючи викладене зазначимо, що залучення співробітників вибухотехнічної служби до проведення слідчих дій є важливим аспектом їх проведення. При цьому дана категорія спеціалістів може залучатися до будь-яких слідчих дій, однак найбільшого значення їх участь набуває при огляді місця події, допиті неповнолітнього злочинця, а також обшуку за місцем мешкання останнього. При цьому до проведення огляду місця, щодо якого висловлено загрозу безпеці, спеціалісти вибухотехнічної служби мають залучатися в обов'язковому порядку.

Напрямок подальшого дослідження вчинених неповнолітніми злочинів, кваліфікованих у відповідності до ст.259 КК України полягатиме у висвітленні особливостей призначення експертиз за даними категоріями справ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волкова И.К. Некоторые вопросы участия специалиста в следственном осмотре места происшествия / И.К. Волкова // Криминалистика и судебная экспертиза: республик. межведомственный сб. науч. и науч.-метод. работ. – К.: Изд-во РИО МВД УССР, 1964. – Вып. 1. – 300 с.
2. Галахов С.С. Криминальные взрывы: Основы оперативно-розыскной деятельности по борьбе с преступлениями террористического характера / С.С. Галахов. – М.: Экзамен, 2002. – 288 с.
3. Криминалистика / под ред Р.С. Белкина, Г.Г. Зуйкова. – М.: Юрид. лит., 1968. – 696 с.
4. Криміналістика: підруч. / П.Д. Біленчук, В.К. Лисиченко, Н.І. Клименко та ін.; за ред. П.Д. Біленчука. – 2-ге вид. [випр. і доп.]. – К.: Атіка, 2001. – 544 с.
5. Криминалистика: учебник / под ред. И.Ф. Пантелеева, Н.А. Селиванова. – М.: Юрид. лит., 1988. – 672 с.
6. Кузьмічов В.С. Викорстання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на залізничному транспорті: монограф. / Кузьмічов В.С., Пиріг І.В. – Дніпропетровськ: ДДУВС; Ліра ЛТД, 2008. – 168 с.
7. Моторный И.Д. Криминалистическая взрывотехника: Новое учение в криминалистике: учебно-методическое и справочное пособие / И.Д. Моторный. – М.: Издатель Шумилова И.И., 2000. – 177 с.
8. Плетенець В.М. Особливості пошуку відображень зловмисника за злочинами, кваліфікованими за ст.259 КК України / В.М. Плетенець // Криміналістика у протидії злочинності: тези доповідей наук.-практ. конференції (м. Київ, 16 жовтня 2009 р.). – 532 с.
9. Стахівський С.М. Теорія і практика кримінально-процесуального доказування: монографія / С.М. Стахівський. – К.: Нац. академія внутр. справ України, 2005. – 272 с.
10. Федоров Ю.Д. Использование специальных знаний при осмотре места происшествия / Федоров Ю.Д. // Пути совершенствования деятельности следственных аппаратов органов внутренних дел: сб. науч. трудов Ташкентской высшей школы МВД СССР. – Ташкент: Изд-во. «ФАН», 1987. – 118 с.
11. Хлюпин Н.И. К проблеме эффективности следственных действий и оперативно-розыскных мер в методике расследования преступлений / Хлюпин Н.И. // Вопросы повышения эффективности правосудия по уголовным делам: межвуз. сб. Калининградского гос. ун-та. – Вып. 8. – Калининград: Изд-во КГУ, 1980. – С. 30-54.